

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Соціально – психологічний факультет

Кафедра соціальної педагогіки та педагогічної майстерності

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ МЕТОДИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО
ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

на здобуття освітньо – кваліфікаційного рівня магістр
зі спеціальності 8.01010601 Соціальна педагогіка

Виконала

студентка 61 групи

спеціальності

8.01010601 «Соціальна педагогіка»

Слободенко Лідія Юріївна

Науковий керівник

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної

педагогіки та педагогічної

майстерності

Павлик Н. П.

Житомир 2014

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ В РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Характеристика базових понять дослідження психотерапевтичних методів з дітьми дошкільного віку.....	7
1.2. Специфіка використання та види психотерапевтичних методів в роботі соціального педагога.....	23
1.3. Індивідуальна та групова психотерапія в роботі соціального педагога з дітьми дошкільного віку.....	52
Висновки до розділу 1.....	62
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ В РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	63
2.1. Програма діагностики рівня використання психотерапевтичних методів в роботі соціального педагога.....	63
2.2. Аналіз використання психотерапевтичних методів в роботі соціального педагога з дітьми дошкільного віку.....	67
Висновки до розділу 2.....	75
Розділ 3. ПРОГРАМА ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	77
3.1. Аналіз досвіду використання психотерапевтичних методів з дітьми дошкільного віку.....	77
3.2. Програма психотерапевтичних та психокорекційних вправ, які соціальний педагог може використати в своїй роботі з дітьми дошкільного віку..	82
Висновки до розділу 3.....	100
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	104
ДОДАТКИ.....	110

ВСТУП

Актуальність дослідження. Наприкінці ХХ століття в Україні дитяча психотерапія набула розвитку, що відобразилася у роботах О. І. Захарова, Д. М. Ісаєва, М. І. Буянова, В. А. Скуміна та ін. Таким чином, дитяча психотерапія – відносно молода дисципліна, яка відділилась на початку ХХ століття від загальної психотерапії, пройшла разом з нею шлях від інтуїтивних емпіричних форм, що ставили акцент в терапії на зовнішні від пацієнта чинники (флюїди, гіпнотерапія) до особисто орієнтованої терапії, що спирається на вивчення та сприяння особистому розвитку дитини, нейтралізацію несприятливих факторів середовища, що гальмують і пригнічують цей розвиток.

Основне завдання, яке ставить перед собою соціальний педагог – це допомогти людині зробити її життя більш осмисленим, значущим, розвивати життєві сили, виявляти допомогу і підтримку тим, хто її потребує. Важливу роль у становленні особистості відіграє період дошкілля. Саме цей період є сенситивним для формування первинного світогляду дитини, самосвідомості, розвитку соціальних властивостей тощо.

Тому ще з раннього віку потрібно приділяти увагу в розумовому вихованню дитини, розвивати здатність до пізнання навколишнього середовища, уміння орієнтуватися в ньому, знаходити правильні способи вирішення життєво важливих проблем. Багато відомих педагогів приділяли увагу саме цьому. Наприклад:

К. Д. Ушинський важливим чинником формування особистості в дошкільному віці вважав розумове виховання. Його авторству належить теорія розвитку розумових здібностей дітей паралельно з розвитком мовлення. Він стверджував, що розвивати мовлення окремо від думки неможливо, а розвивати його перед думкою-шкідливо. Самостійні думки є породженням лише самостійно здобутих знань про предмети і явище, які оточують дитину.

Ідеї К. Ушинського про розумове виховання знайшли своє втілення у концепціях Є. Водовозової, яка розглядала його у єдності з моральним, естетичним, фізичним вихованням. За її твердженнями, турбота про виховання розуму повина полягати в удосконаленні зовнішніх органів чуття і розвитку уяви. Процес сенсорного (чуттєвого) виховання має відбуватися одночасно з розвитком вищих психічних функцій, пізнавальних процесів, з якими пов'язаний розвиток мислення, мовлення, пам'яті. Дитину слід вчити усвідомлено сприймати навколишній світ, розвивати спостережливість. Якщо вихователь не зумів зробити цього в ту пору, коли у дитини лише починає пробуджуватися спостережливість до навколишнього, яка має таке величезне значення для психологічного життя людини, то розумові здібності дитини поступово притупляються, і ставши школярем, вона буде байдуже дивитися на світ.

Я.-А. Коменський розумове виховання розглядав як важливий засіб формування особистості дитини. Головним у розвитку дитини автор вважав розвиток мислення, нервової системи, психічних процесів, формування самостійної розумової діяльності. Тому виховувати все це в дитині необхідно якомога раніше.

В. Сухомлинський дошкільне дитинство вважав періодом життя, що великою мірою визначає майбутнє людини. У процесі виховання дитини дошкільного віку педагог повинен бачити і відчувати дитячу душу. Адже кожна дитина – це унікальний світ, який потрібно зрозуміти, прийняти і знайти шляхи взаємодії з ним.

Соціальний педагог у процесі роботи з індивідами чи соціальними групами постійно зіштовхується з соматичними та психологічними проблемами - це систематичні, цілеспрямовані заходи з надання допомоги особі чи групі осіб у питанні урегулювання почуттів, імпульсів, думок, ставлень і зняття психологічних симптомів, які викликають тривожність, дискомфорт в людини,

тому йому необхідно володіти основними психотерапевтичними і практичними методами.

Це систематичні, цілеспрямовані заходи з надання допомоги особі чи групі осіб у питанні урегулювання почуттів, імпульсів, думок, ставлень і зняття психологічних симптомів, які викликають тривожність, дискомфорт в людини.

Досягти успіху в роботі соціального педагога можливо завдяки використанню терапевтичних методів, які опираються на досягнення психології, психіатрії, психотерапії.

Взаємозв'язок факторів, що впливають на поведінку особистості, потребують комплексного використання всіх психотерапевтичних методів у соціально-педагогічній роботі, що зумовило вибір теми дослідження « Психотерапевтичні методи роботи соціального педагога з дітьми дошкільного віку ».

Таким чином, викладене вище, зумовлює актуальність дослідження теми магістерської роботи.

Об'єкт дослідження – соціально-педагогічна діяльність з дітьми дошкільного віку.

Предмет дослідження– система психотерапевтичних методів роботи соціального педагога з дітьми дошкільного віку.

Мета дослідження – дослідити рівень використання психотерапевтичних методів в роботі соціального педагога з дітьми дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати роль психотерапевтичних методів в роботі соціального педагога.
2. Вивчити рівень використання психотерапевтичних методів в роботі соціального педагога.
3. Розробити програму психотерапевтичних та психокорекційних вправ, які соціальний педагог може використати в своїй діяльності з дітьми дошкільного віку.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження ми використали емпіричний метод як анкетування, якісний аналіз і кількісна обробка результатів дослідження, бесіда.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Житомирського державного університету ім. Івана Франка, соціально- психологічний факультет – 30 осіб; факультет післядипломної освіти та довузівської підготовки – 30 осіб; Житомирський дошкільний навчальний заклад № 30 – 20 осіб.

Практичне значення дослідження: практичне значення полягає в тому, що соціальні педагоги зможуть використовувати в своїй професійній діяльності програму психотерапевтичних та психокорекційних методів роботи з дітьми дошкільного віку.

Апробація роботи. Практична реалізація дослідження відображена у науковій публікації автора: Слободенко Л. Ю. Психотерапевтичні методи роботи соціального педагога з дітьми дошкільного віку // Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н. П. Павлик]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 13 –14. – (Випуск 3).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі 125 сторінок, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загального висновку, додатків, списку використаної літератури, що нараховує 70 найменувань та 8 додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Взаємозв'язок факторів, що впливають на поведінку особистості, потребують комплексного використання всіх психотерапевтичних методів у соціально-педагогічній роботі, що зумовило вибір теми дослідження «Психотерапевтичні методи роботи соціального педагога з дітьми дошкільного віку».

Узагальнення результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження дає підстави для наступних висновків.

1. У вітчизняній та зарубіжній психології вивчалися та вивчаються окремі питання щодо проблеми страхів та тривожності вивчалися психологами за кордоном (К. Ізард, З. Фрейд, К. Хорні). Низку оригінальних думок, цінних висловлювань стосовно почуття страху та тривожності можна зустріти у вітчизняних дослідників-психологів (Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, Г. С. Костюк, Г. М. Котляр, К. Л. Носенко, В. П. Морозов, С. Л. Рубінштейн). На основі проведеного теоретичного аналізу ми даємо визначення таким поняттям: «психотерапія», «психотерапевтичні методи», «методи», «страх», «тривожність».

2. Уміння проводити наукові дослідження на основі соціальних статистичних даних, а також уміння правильно аналізувати та інтерпретувати одержану інформацію, дають змогу адекватно представляти ситуацію розвитку спільноти та її проблеми.

Обізнаність соціальних педагогів та студентів ВНЗ стосовно психотерапевтичних методів в діяльності соціального має високий рівень, а це в свою чергу свідить про те, що навчально-виховний процес у ВНЗ ефективно впливає на рівень знань студентів. І наше дослідження є підтвердженням цього.

3. Дослідження щодо виявлення рівня страху та тривожності дітей дошкільного віку показало, що найбільші страхи дітей середнього віку це: страхи перед сном та просторові. Після інтерпретації результатів можна

зазначити, що з наведених даних у таблиці: з 20 випробовуваних страх всіх (семи) видів характерний лише одній дитині (5%), страхи 5 - 6 видів притаманні двом дітям (10%), і 4 - 3 видів страху характерні для сімнадцяти дітей (85%). Таким чином, 5% дітей мають «високий» рівень вираженості страху.

Наступний етап дослідження-це вияв тривожності дитини дошкільного віку за допомогою методики тривожності (Р. Теммл, М. Доркі, В. Амен).

Таким чином, обробка даних результатів дослідження з двадцяти осіб високого рівня тривожності не виявлено. Показник середнього рівня сягає у вісімнадцяти дітей (80%), та лише двоє дітей, тобто 20% мають низький рівень тривожності.

4. Розроблена корекційна програма подолання страхів та тривожного стану у дітей дошкільного віку за допомогою психотерапевтичних методів. Базується на основі опрацювання джерел з означеної проблеми, аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених: О. В. Запорожець, А. А. Осипова, Т. О. Піроженко, Ж. Піаже, З. Фрейд. Для розробки програми ми використали завдання, етюди, ігри і вправи, створені М. І. Чістяковою, М. О. Араловою, С. В. Кірсановою, І. А. Трубніковою, А. О. Павленко, А. Ю. Капською, Т. Л. Мірончик та адаптовані нами з урахуванням мети нашої програми. Мета спрямована на те, щоб допомогти дітям позбавитися страхів та стану тривоги, познайомити дошкільнят із позитивними і негативними аспектами почуття «страху», коригувати негативні тенденції соціально-емоційного розвитку дітей, формувати почуття внутрішньої стійкості, забезпечити збереження психічного здоров'я вихованців, їх психологічного та психосоматичного благополуччя.

Слід зазначити, що одним із важливих напрямів діяльності соціального педагога є психотерапія, і методи психотерапії необхідно використовувати в роботі соціального педагога тому, що вони є ефективними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батишева Г. Музикотрепія як метод психокорекції / Батишева Г. // Психолог. – К., 2002 С. – 45-55.
2. Безносик Н. Г. Релаксація як засіб запобігання стресу / Н. Г. Безносик // Шкільному психологу – № 5. 2010. – С. 6-16.
3. Богданова І. М. Соціальна педагогіка / І. М. Богданова. – К. : Знання, 2008. - 343 с.
4. Бодалев А. А. Психология общения / А. А. Бодалев. – М. : Педагогика, 2007. - 103 с.
5. Болтівець С. І. Соціальна психогігієна: навчальна програма // Практична психологія та соціальна робота.
6. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. – Киев, Наукова Думка, 1989.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
8. Виготський Л. С. Сбор. сочинений. В 6 т. – Т 4: Детская психология / Под ред. Д. Б. Эльконина. – М. : Педагогика, 1984. – С. 243-386.
9. Вознесенська О. Шляхом арт-терапії у пошуках натхнення / О. Вознесенська // Психол. Шкільний світ - № 17. – 2011. С. 3-5.
10. Дворецька Г. В. Соціологія. Навчальний посібник. / В. М. Дворецька – К.: КНЕУ, 2001.-с.- 244.
11. Галагузова М. А. Социальная педагогика: курс лекций / М. А. Галагузова – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2000. - 416 с.
12. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У Гончаренко. – К. : «Либідь», 1997. -560 с.
13. Долинний Ю. О. Соціальна адаптація та корекційна робота з дітьми дошкільного віку, які мають обмежені можливості / Ю. О. Долинний // Соціальна педагогіка: теорія і практика – №1. – 2006. – с. 97. – С.18–22.
14. Донцов А. И. Психология коллектива. Методологические проблемы исследования / А. И. Донцов. - М. : Высшая школа, 1984. – 208 с.

15. Дуткевич Т.В. Практична психологія. Вступ у спеціальність: навч. посіб. / Т.В. Дуткевич, О.В. Савицька. - К. : ЦУЛ, 2007. – 256 с.
16. Зайцева И. Г. Технология социальной работы / [учебное пособие для студ. высш. учебн. Заведений] / Зайцева И. Г - М. : ВЛАДОС, 2000.
17. Закону України «Про освіту» управління охороною праці в ДНЗ [Електроний ресурс] Режим доступу :
https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDAQFjAB&url=http%3A%2F%2Fdnzalenka.at.ua%2Fscripts%2Fpolozhenja_suop.docx&ei=DhWLU5OWCOeO7Ab94HwAg&usg=AFQjCNGrU5rBkOjyrrKX1k3FEcauQqpPfQ&bvm=bv.67720277,d.ZGU&cad=rjt
18. Захаров А. Неврозы у детей и психотерапия / А. Захаров – СПб. : Союз, 1998 – 336 с.
19. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учеб. пособие / И. А. Зимняя. - Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 480 с.
20. Иванов В. Н. Социальные технологии в современном мире/ В. Н. Иванов. – М. 1996.
21. Карвасарский Б. Д. Групповая психотерапия: Медицина / Б. Д. Карвасарский, С. Ледера. – М. : 1990.- 384 С.
22. Карварсарский Б. Д. Психотерапия : ученик для студентов медицинских вузов / Б. Д. Карварсарский М.: – 2004. – 365 с.
23. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. Посібник / С. Г. Карпенчук. - К. : Вища школа, 1997. – С. 304.
24. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе / М. В. Киселева – Речь, 2007. – 336 с.
25. Ковальчук О. Виникнення тривожності у дітей та профілактика страхів / Ковальчук О. Психолог. – 2009, № 11, – С. 22-24.
26. Козлова С. А., Куликова Т. А. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів Пед. навч. Закладів. – 4-е вид. : М. : Видавничий центр «Академія» 2002

27. Копытин А. И. Теория и практика арт-терапии / А. И. Копытин. – : Питер, 2002. -368 с.
28. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк, Л. Н. Проколієнко. — К. : Радянська школа, 1989. – 608 с.
29. Кузнецова Л. В. Методика и опыт работы социального педагога / Л. В. Кузнецова. – М. : Пеленг, 2005. – 329 с.
30. Лебедева Л. Д. Педагогические основы арт-терапии в образовании. - СПб., 2001. – 318 с.
31. Левус Н. І. Методичні матеріали до спецкурсу “Арт-техніки активізації внутрішніх ресурсів людини ” / І. Н. Левус. – Львів : Вид-во Львівського державного університету імені Івана Франка, 20 с.
32. Лешак М. Методичне видання психологу для роботи. Діагностичні методики / М. Лешак, В. Петрище. – Ужгород: вид-во О. Гаркуші – 2011 – 60 с.
33. Лисина М. И. Общение, личность и психика человека / М. И. Лисина. - М. : ВЛАДОС, 1997. - 320 с.
34. Максимова Н. Основы детской патопсихологии / Н. Максимова, Е. Милютина, В. Пискун. – К. : Перспектива, 1992. – 432 с.
35. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика / Л. В. Мардахаев. - М. : Гардарики, 2005. – 269 с.
36. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения / В. Д. Менделевич - М, 2001. – 432 с.
37. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учебник для высш. пед. учеб. заведений / Мудрик А.В. ; под ред. В.А. Сластенина. - М. : Изд. Центр « Академия», 2000.
38. Оденцова В. М. Використання символ-драми й арт-терапії подоланні дитячих страхів /В. М. Оденцова // Шкільному психологу - № 4.- 2010. - С. 13.

39. Олійник Л. М. Психодіагностика і корекція / Л.М. Олійник. - М. : ПП "Принт-Експрес", 2010. – 218 с.
40. Осипова А. А. Общая психокоррекция: учебное пособие [для студентов вузов] / А. А. Осипова. – М. : ТЦ Сфера, 2004. 512 с.
41. Осипова А. А. Загальна психокорекція / А. А. Осипова Начальний посібник для студентів вузів. М. 6 ТЦ Сфера, 2002. – 512 с.
42. Панько Е. А. Психологія особистості та діяльності педагога докільної освіти : Моногр. – Мн. : БДПУ, 2005, 231 с.
43. Побережна Г. Музикотерапія як інноваційна технологія особистісного розвитку / Г. Побережна // Теорет. та наук.- метод часопис – № 3. – 2010.- С. 86.
44. Підлипишина Л.В. Основи арт-терапії / Л. В. Підлипишина. – К. : Марич, 2009 – 60 с.
45. Приходько Ю. О. Психотерапевтична допомога особистості / Навчальний посібник / Ю. О. Приходько – К. : Каравела, 2012. - 248 с.
46. Психология личности: Словарь-справочник / Под. ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К., 2001.
47. Психология социальной работы: Уч. пособие / О.В. Боголюбова, Г. Л. Васильева и др. Под общ. ред. М.А. Гулипой. - СПб.: Питер, 2004.
48. Романова Н. Ф. Психологічні служби системи освіти в Україні: перспектива та особливості розвитку // «Соціальна робота в Україні: теорія і практика», № 3.
49. Рудестам К. Групповая психотерапия / К. Рудестам. - СПб., 1999. - 384 с.
50. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка. Курс лекцій / Н. А. Сейко. навчально-методичний посібник. – Житомир. держ. пед. ун-тет, – 2001. 256 с.
51. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : Навч. посіб. / В. А. Семиченко – К. : Вища пік., 2004. – 335 с.

52. Талызина Н. Ф. / Психодиагностика: Теория и практика / Н. Ф. Талызина – М.: Прогресс, 1986.
53. Туріщева Л. В. Функції й форми використання психологічних казок / Л. В. Туріщева // Шкільному психологу – № 4.- 2010.- С.32-34.
54. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. Т. Тюптя. І. Б. Іванова. – К. : Знання, 2008. – 574 с.
55. Тюптя Л. Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. - К.: ВМУРОЛ "Україна", 2004. - С. 7- 22.
56. Фрейд З. Введение в психоанализ : лекции / З. Фрейд. – М. : Наука, 1989 – 456 с.
57. Шакурова М.В. Методика й технология работы социального педагога: Уч. пособие для студ. высш. пед. уч. заведений. – М.: Изд. центр "Академия", 2002.
58. Шанских Г. Музыка як засіб корекційної роботи // Мистецтво в школі. - 2003. - № 5.
59. Шевандрин Н. И. Социальная психология в образовании / Н. И. Шевандрин. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1995. – 339 с.
60. Щербатых Ю. В. Психология страха / Щербатых Ю. В. – М: ЭКСМО, 2000.
61. Ядов В. А. Социальные и социально-психологические механизмы формирования социальной идентичности личности / В. А. Ядов. – М. : Мир России, 1995. – 282 с.
62. Baron R. Human aggression / R. Baron. N. Y. : Routledge, 1977. – 173 p.
63. Buss. A. The psycgology of aggression / A. Buss. N. Y. : Routledge 1961. –
64. 192 p.
65. Ross C. Something to draw on: Activities and Interventions using an Art Therapy Approach. London; Boston: Jessica Kingsley Publishers, 1997. – 117 – p.

66. Moreno J. Group method and group psychotherapy. – New York, 1932.
Mullan H. The ethical foundation of group psychotherapy. – Int.
67. Whitaker S., Lieberman M. Psychotherapy through the group process. – New York, 1964.
68. <http://istok.ucoz.ua/publ/1-1-0-10>
69. [http:// www. portal-slovo.ru](http://www.portal-slovo.ru)
70. <http://exmaster.net/psy.html>